

## FEMINIZAREA POPULAȚIEI ORAȘELOR ROMÂNIEI

Caracteristicile structurii pe sexe a populației unor regiuni geografice sau a unor categorii de localități constituie un aspect semnificativ și un indicator relevant al particularităților procesului lor de dezvoltare, prezent prin ce are el general în literatura demografică și socio-geografică din România sau din alte țări (Vl. Trebici, 1975; Al. Ungureanu, 1980; N. Baranovsky și A. Crângu, 1984; ș.a.).

Ne propunem în cele ce urmează, reliefarea unor aspecte de amănunt legate de tendința recentă de generalizare a procesului de feminizare a populației orașelor României. Concluziile noastre se bazează pe analiza structurii actuale pe sexe a populației orașelor României (avînd acest statut la nivelul anului 1991) comparativ cu același fenomen și pentru aceeași rețea de localități la recensămintele din 1930 și 1966.

Cunoașterea mai de detaliu a fenomenului respectiv în cazul unor orașe pentru care s-a dispus de date mai bogate (Alba Iulia, Baș, București, Calafat, Caracal, Orăștie ș.a.) ne-a permis reliefarea cîtorva aspecte ce prezintă un anumit interes de natură teoretică și practică.

Ca indicatori statistici descriptivi relevanți ai problemei supuse analizei am utilizat, așa cum se practică în mod obișnuit în literatura de specialitate, *proporția femeilor*<sup>1</sup> în totalul populației orașului și *raportul de feminitate*<sup>2</sup>.

Analiza *proporției femeilor* în totalul populației orașelor României (fig. 1) este relevantă, ea subliniind un proces în plină desfășurare de *feminizare* a populației orașelor românești, atît în timp, pe tot parcursul ultimului secol, cît și spațial, acesta extinzîndu-se treptat la cea mai mare parte a orașelor țării.

Pornind de la izvoare istorice și de la analiza în ultimul secol a mai multor orașe din diferite regiuni geografice ale țării, putem considera că în secolele trecute tendința de menținere a unei structuri relativ echilibrate a populației masculine și feminine pe ansamblul teritoriului și, deci, și în cadrul orașelor, a fost o caracteristică firească și evidentă, echilibrul general al structurii pe sexe fiind „spart”, însă, periodic de anumite „calamități” naturale ori sociale, cu consecințe grave asupra structurilor demografice ale populației localităților țării (cutremure, războaie, epidemii, incendii etc.).

<sup>1</sup>  $F = \frac{Pf}{P} \times 100$ , unde Pf este populația feminină, iar P, populația totală a acestuia:

<sup>2</sup>  $RF = \frac{Pf}{Pm} \times 100$ , unde Pf este populația feminină iar Pm este populația masculină.

Începînd cu secolul al XIX-lea, odată cu înscrierea treptată a unor regiuni ale țării într-un proces de avînt economic, structurile demografice ale populației urbane au început să se modifice. Reflectînd îndeaproape procesul de dezvoltare economică și urbană, proporția populației masculine în orașele „dinamice”, care încep să-și diversifice gama de activități și să se industrializeze, a crescut brusc în raport cu cea feminină. În schimb, în tirgurile tradiționale cu profil comercial-agricol populația feminină devine treptat mai numeroasă decît cea masculină.

Echilibrarea structurii pe sexe a populației la sfîrșitul secolului trecut și începutul secolului XX a fost puternic modificată apoi, prin pierderile din primul război mondial, cînd feminizarea populației multor orașe mari și mai dezvoltate economic și social se accentuează, situație ce se va repeta și la al doilea război mondial.

Excluzînd etapele afectate direct de cele două războaie mondiale și observînd fenomenul în ansamblul secolului XX, putem remarcă feminizarea populației orașelor României ca un proces în continuă extensiune spațială și, cel puțin ca tendință, ireversibil în timp, tendință valabilă pentru etapa deceniului imediat următor.

Sub acest aspect, la sfîrșitul deceniului al IX-lea (1989) analiza demogeografică a rețelei urbane românești arată că pe ansamblul populației urbane 50,94% (51,03% în 1991) din total o formau femeile, înscriindu-se în formula valabilă în prezent pentru populația totală a țării ( $P_t = 49\% M + 51\% F$ ), cit și pentru populația altor regiuni ale Terrei.

Deosebit de semnificativ este, însă, faptul că în peste 2/3 din orașele țării populația feminină depășește deja 50%, în numai 20 orașe există o structură pe sexe încă echilibrată și doar într-un sfert dintre acestea sînt, în prezent, mai mulți bărbați decît femei.

Un alt aspect relevant îl constituie și structura pe sexe a populației orașelor actuale la nivelul fiecărei categorii de mărime a acestora. Astfel, orașele mari (cu peste 100 000 locuitori) au cel mai ridicat procent de feminizare (51,41%) pe ansamblul grupei respective și doar cîteva, cu profil industrial dominant, se sustrag acestui proces (Galați, Reșița, Brașov). Orașele mijlocii și mai ales cele mijlocii spre mari (de peste 50 000 locuitori) au o structură mai echilibrată pe sexe a populației lor (50,51%), în timp ce orașele mici prezintă o mai mare diversitate de situații. Acestea au o feminizare redusă (media 50,49%) pe ansamblul grupei, însă din această grupă se recrutează și exemplele cu valorile maxime ale proporției de populație feminină (Panciu 55,72%; Cîsnădie 53,16%; Topoloveni 53,10%; Cehu Silvaniei 52,86% ș.a.). Totodată sînt numeroase orașele mici (98) care au o populație feminină între 50,1 și 52,0%, dar tot în această grupă de orașe mici se află cele cu o proporție mai ridicată de populație masculină, avînd în 1991 sub 50% populație feminină (Aninoasa 47,87%; Moldova Nouă 47,88%; Uricani 47,93%; Bocșa 48,11%; Rovinari 48,36%; Năvodari 48,91% ș.a.).

Și cu o jumătate de secol în urmă (1930) cele mai multe orașe aveau o populație preponderent feminină (peste 2/3 între 50,1% și 54,0%), cele mai ridicate valori prezentîndu-le orașele mici sau în declin economic și social (Lipova, Botoșani, Lugoj, Buziaș, Băile Govora ș.a.).

În cele 28 din cele 40 județe actuale ale României, la sfîrșitul deceniului al nouălea populația urbană era preponderent feminină, existînd

ORAȘELE ROMÂNIEI. STRUCTURA PE SEXE A POPULAȚIEI (1930, 1966, 1989)

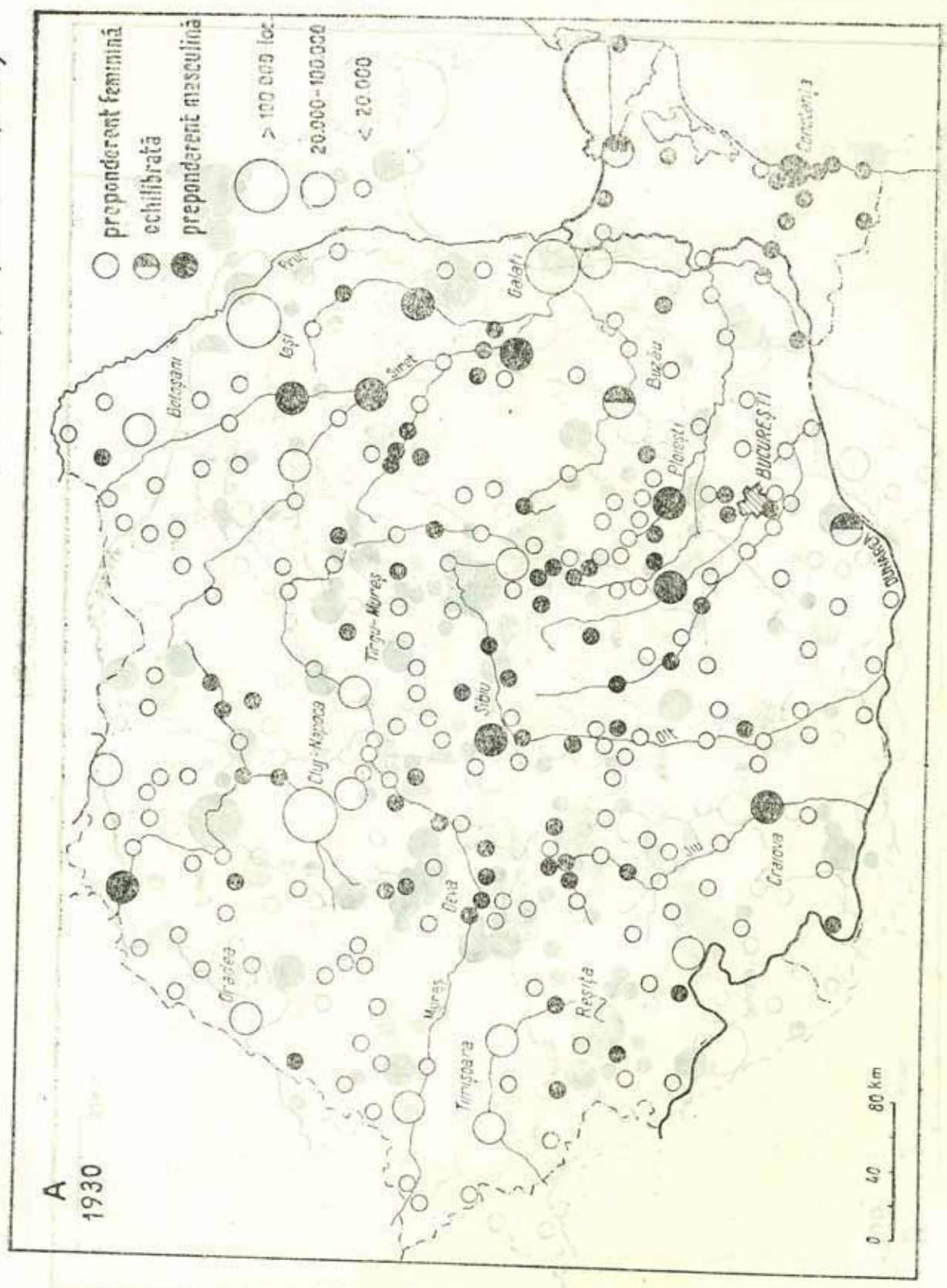


Fig. 1 A



include in some cases areas which are not included in the present map. The map is a synthesis of the data collected during the last 10 years.

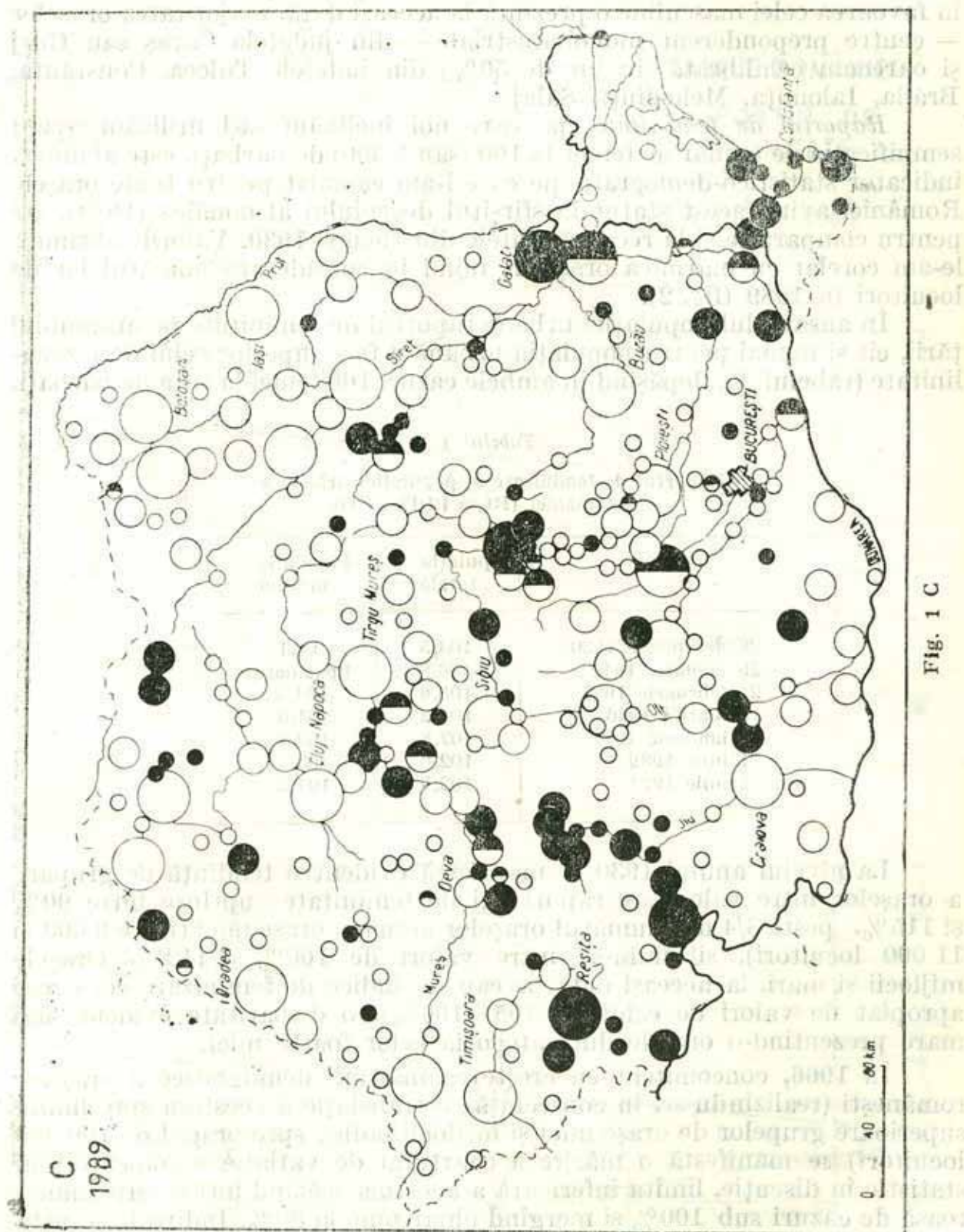


Fig. 1 C

judete în care toate oraşele sînt feminizate (Botoşani, Iaşi, Neamţ, Buzău, Vîlcea, Timiş etc.). O pondere mai redusă a populaţiei urbane feminine în favoarea celei masculine o prezintă la aceeaşi dată, majoritatea oraşelor — centre preponderent monoindustriale — din judeţele Caraş sau Gorj şi oarecum echilibrată (în jur de 50%) din judeţele Tulcea, Constanţa, Brăila, Ialomiţa, Mehedinţi, Sălaj.

*Raportul de feminitate*, pe care noi înclinăm să-l utilizăm avînd semnificaţia de număr de femei la 100 (sau 1 000) de bărbaţi, este al doilea indicator statistico-demografic pe care l-am calculat pentru toate oraşele României avînd acest statut la sfîrşitul deceniului al nouălea (1989), iar pentru comparaţie şi la recensămîntele din 1966 şi 1930. Valorile obţinute le-am corelat cu mărimea oraşelor, luînd în considerare numărul lor de locuitori în 1989 (fig. 2).

În ansamblul populaţiei urbane raportul de feminitate pe ansamblul ţării, cît şi numai pentru populaţia urbană a fost superior celui de masculinitate (tabelul 1), depăşind în ambele cazuri 100 femei la sută de bărbaţi.

Tabelul 1

Raportul de feminitate al populaţiei urbane a României ( $Rf = P_f/P_m \cdot 100$ )

	Populaţia totală	Populaţia urbană
29 decembrie 1930	103,5	101,1
25 ianuarie 1948	106,8	lipsă date
21 februarie 1956	105,6	104,3
15 martie 1966	104,2	101,3
5 ianuarie 1977	102,8	102,1
1 iulie 1989	102,6	103,6
1 iulie 1991	102,7	104,2

La nivelul anului 1930 se manifestă evident o tendinţă de grupare a oraşelor între valori ale raportului de feminitate cuprinse între 90% şi 115%, peste 3/4 din numărul oraşelor actuale, oraşe mici (între 3 000 şi 11 000 locuitori), situîndu-se între valori de 100% şi 112%. Oraşele mijlocii şi mari, la aceeaşi dată, aveau un indice de feminizare ceva mai apropiat de valori de echilibru (95—106%), o disparitate evident mai mare prezentînd-o oraşele din categoria celor foarte mici.

În 1966, concomitent cu creşterea mărimii demografice a oraşelor româneşti (realizîndu-se, în consecinţă, o translaţie a acestora spre limite superioare grupelor de oraşe mici şi mijlocii, adică spre pragul de 100 000 locuitori) se manifestă o mărire a ecartului de variaţie a indicatorului statistic în discuţie, limita inferioară a acestuia scăzînd într-o serie numeroasă de cazuri sub 100% şi mergînd chiar pînă la 80%. Indirect, aceasta arată o creştere numerică a populaţiei masculine în totalul populaţiei multor oraşe ale României, aspect legat de începutul procesului de reconstrucţie postbelică şi apoi de industrializare a centrelor urbane, generînd un puternic aflux al populaţiei rurale spre oraşe, aspect accentuat în urma colectivizării forţate a agriculturii. Se remarcă, însă, chiar şi pentru această

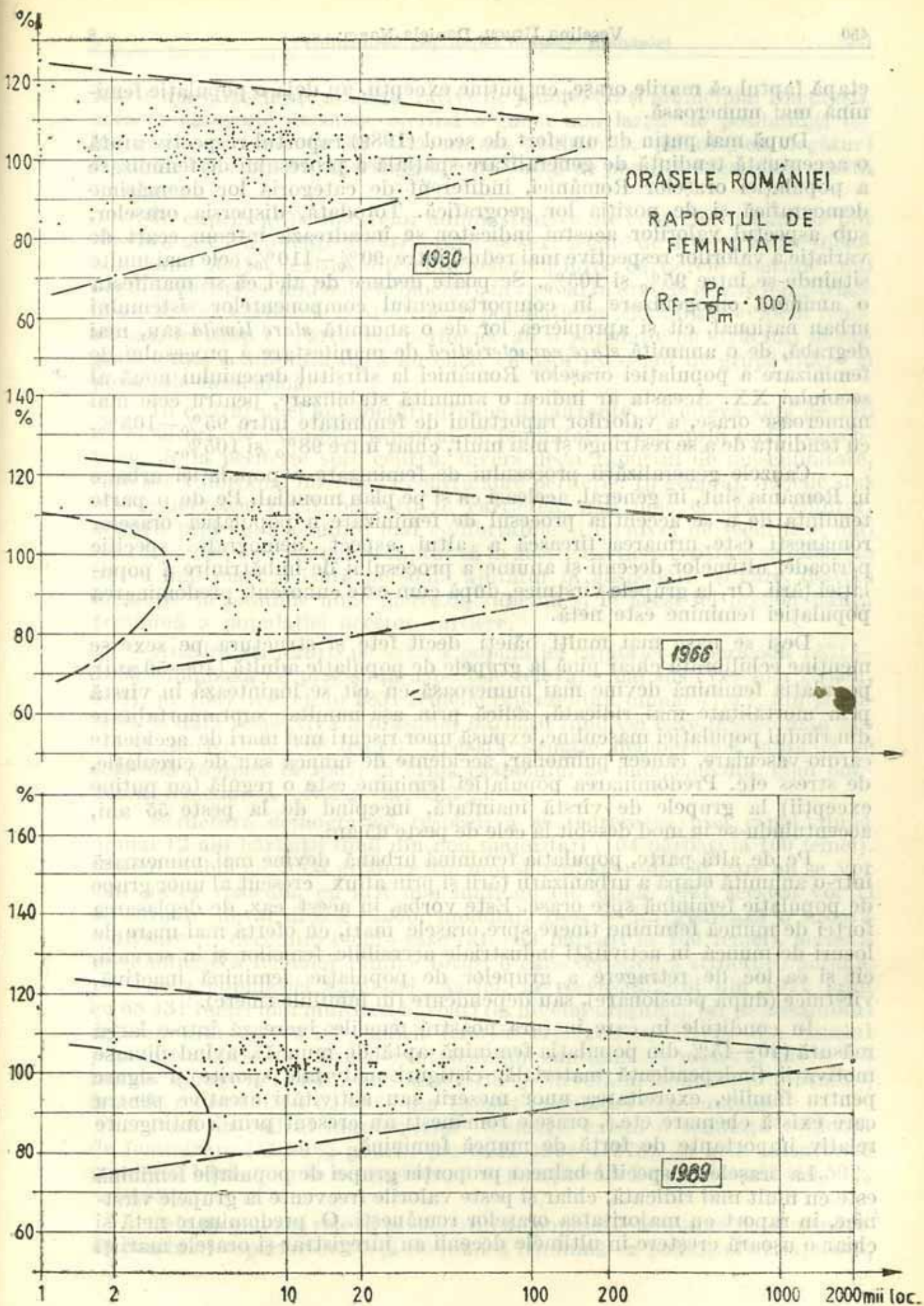


Fig. 2

etapă faptul că marile orașe, cu puține excepții, au deja o populație feminină mai numeroasă.

După mai puțin de un sfert de secol (1989) raportul respectiv arată o accentuată tendință de generalizare spațială a procesului de feminizare a populației orașelor României, indiferent de categoria lor de mărime demografică și de poziția lor geografică. Totodată, dispersia orașelor, sub aspectul valorilor acestui indicator se încadrează într-un ecart de variație a valorilor respective mai redus, între 90%—110%, cele mai multe situându-se între 95% și 105%. Se poate deduce de aici că se manifestă o anumită omogenizare în comportamentul componentelor sistemului urban național, cât și apropierea lor de o anumită *stare limită* sau, mai degrabă, de o anumită *stare caracteristică* de manifestare a procesului de feminizare a populației orașelor României la sfârșitul deceniului nouă al secolului XX. Aceasta ar indica o anumită stabilizare, pentru cele mai numeroase orașe, a valorilor raportului de feminitate între 95%—105%, cu tendința de a se restringe și mai mult, chiar între 98% și 105%.

Cauzele generalizării procesului de feminizare a populației urbane în România sînt, în general, aceleași ca și pe plan mondial. Pe de o parte tendința de a se accentua procesul de feminizare a populației orașelor românești este urmarea firească a altui aspect demografic specific perioadei ultimelor decenii și anume a procesului de îmbătrînire a populației țării. Or, la grupele vîrstnice, după cum este cunoscut, predominarea populației feminine este netă.

Deși se nasc mai mulți băieți decît fete și structura pe sexe se menține echilibrată chiar pînă la grupele de populație adultă (40—50 ani), populația feminină devine mai numeroasă cu cît se înaintează în vîrstă prin mortalitate mai ridicată, adică prin așa-numita supramortalitate din rîndul populației masculine, expusă unor riscuri mai mari de accidente cardio-vasculare, cancer pulmonar, accidente de muncă sau de circulație, de stress etc. Predominarea populației feminine este o regulă (cu puține excepții) la grupele de vîrstă înaintată, începînd de la peste 55 ani, accentuîndu-se în mod deosebit la cele de peste 65 ani.

Pe de altă parte, populația feminină urbană devine mai numeroasă într-o anumită etapă a urbanizării țării și prin aflux crescut al unor grupe de populație feminină spre orașe. Este vorba, în acest caz, de deplasarea forței de muncă feminine tinere spre orașele mari, cu ofertă mai mare de locuri de muncă în activități industriale accesibile femeilor și în servicii, cît și ca loc de retragere a grupelor de populație feminină inactivă, vîrstnice (după pensionare), sau dependente (în familiile tinere).

În condițiile în care în țara noastră femeile lucrează într-o largă măsură (40—45% din populația feminină aptă de muncă), avînd diverse motivații (independență materială, cîștiguri materiale sporite și sigure pentru familie, exercitarea unor meserii sau activități creative pentru care există chemare etc.), orașele românești au crescut prin contingente relativ importante de forță de muncă feminină.

La orașele cu specific balnear proporția grupei de populație feminină este cu mult mai ridicată, chiar și peste valorile frecvente la grupele vîrstnice, în raport cu majoritatea orașelor românești. O predominare netă și chiar o ușoară creștere în ultimele decenii au înregistrat și orașele mari și

foarte mari, reședințe administrative de județe, cît și municipiul București, această categorie de orașe oferind o gamă mai largă de posibilități de lucru cît și motivații de altă natură (culturală, psihologică, legături familiale etc.) pentru diferite grupe de vîrstă de populație feminină venită în orașe.

În cuprinsul perimetrelor administrative ale centrelor urbane se pot observa unele diferențe ale structurii pe sexe legate de diverse cauze socio-culturale. Astfel, există diferențe sensibile între cartierele centrale mai vechi și periferice mai noi (de blocuri), în special în orașele centre industriale mari. Astfel, cartierele centrale au o populație îmbătrînită și evident feminizată, în timp ce cartierele periferice au o populație cu structuri demografice mai echilibrată dacă nu chiar cu ușor excedent de grupe tinere și populație masculină.

În cadrul unei aglomerări urbane importante, de cîteva sute de mii de locuitori, de exemplu, raportul de feminitate crește prin inele concentrice, de la periferie spre centru, invers decît raportul de masculinitate, care are valori mai mici de la centru spre periferie. În general, femeile sînt mai numeroase decît bărbații în cartierele mai bine echipate edilitar, acestea preferînd locuințe mai confortabile și cu nivel de securitate mai ridicat. În plus se adaugă și faptul că în aceste cartiere centrale se folosește într-o mai mare măsură personal ajutător în gospodărie și care, deseori locuiește în familiile unde lucrează, ridicînd și în acest fel predominanța feminină a populației acestor cartiere.

Analiza structurii pe sexe a populației capitalei în perioada 1831—1980 subliniază cu prisosință aspectele relevate mai sus (Veselina Urucu, 1984, p. 156). Astfel, în 1831 femeile reprezentau numai 47,6% din populația la data respectivă a orașului, bărbații fiind cei care predominau net (110,1 bărbați la 100 femei). Această situație demografică normală se schimbă complet în 1887, în urma războiului de independență, cînd ponderea femeilor a crescut la 53,3%.

Structura demografică respectivă se redresează însă rapid, după numai 12 ani bărbații fiind din nou majoritari (104 bărbați la 100 femei). Primul război mondial produce din nou schimbări radicale, care nu se vor mai putea remedia, cu atît mai mult cu cît după 1941 acestea vor fi accentuate de al doilea război mondial. Deși se înregistrează o ușoară redresare în deceniile cinci—șase (91—83 bărbați la 100 femei), această predominare a femeilor rămîne totuși o caracteristică a structurii actuale pe sexe a populației capitalei. Astfel, la recensămîntul din 1977 erau cu 68 431 femei mai multe ca bărbați (la nivelul orașului), iar pe ansamblul municipiului cu 69 769, adică femeile reprezentau 51,7% din totalul populației acestuia. Excedentul feminin continuă să crească, astfel că în 1991 ajunge la 113 457 persoane (5,38% din totalul locuitorilor orașului), femeile reprezentînd 52,69% din totalul populației municipiului.

Dacă în cadrul municipiului București există o tendință evidentă de feminizare (51,89% pentru perioada 1968—1978), în aria periurbană ponderea bărbaților în aceeași etapă se menține încă ușor ridicată (50,59%—50,95%).

Cele de mai sus relevă excedentul de populație feminină și, ca urmare, disponibilul superior de forță de muncă feminină ca potențial al capitalei,

o rezervă din care contingente tot mai mari pot fi cuprinse în diverse activități, relevând o creștere continuă a participării acestora la viața economică și socială a marelui oraș.

Analiza indicelui de feminizare sau corelarea acestuia cu cel de masculinitate pentru orașul Iași în intervalul 1930—1985 (Veronica Giosu, 1988, p. 165) evidențiază extrem de concludent relația directă între revirimentul economico-social al Iașului din perioada 1966—1976, ce a corespuns unei etape de aflux de populație tânără masculină din zona imediat apropiată cât și din județele mai îndepărtate ale Moldovei și creșterea valorilor acestui indicator statistic. Reducerea în scurt timp a ritmului de industrializare a atras după sine scăderea populației masculine și creșterea treptată din nou a celei feminine, ceea ce a generat valori tot mai crescute ale raportului de feminitate începând cu sfârșitul deceniului al optulea.

Concluzia analizei datelor disponibile privind structura pe sexe a populației orașelor României în cursul ultimei jumătăți de secol reliefează ideea că între raportul de feminitate și nivelul de dezvoltare urbană în ansamblu și nu numai ca centru industrial există o relație de dependență directă. S-ar părea deci, că la începutul ultimului deceniu al secolului nostru cu cât un oraș este mai mare și mai diversificat ca nivel și structură de dezvoltare socio-economică, cu atât procesul de feminizare este mai accentuat. Există, totuși, o anumită tendință de stabilizare a fenomenului de feminizare a structurii populației orașelor, între anumite limite, arătate mai sus, ceea ce ne-ar permite să tragem concluzia că și în acest caz, se manifestă existența unor praguri, trecerea lor antrenând mutații calitative nedorite din punct de vedere al consecințelor de ordin practic. De unde rezultă importanța mereu actuală, teoretică și practică, a studiului problemei structurii pe sexe a populației orașelor, luate fiecare în parte sau în ansamblul lor ca o rețea unitară națională.

VESELINA URUCU, DANIELA NANCU

#### BIBLIOGRAFIE

- Baranovsky Niculina, Crîngu Aurora, *Structura pe sexe și grupe de vîrstă*, în *Geografia României*, II, București, Edit. Academiei, 1984.
- Giosu Veronica, *Populația*, în *Geografia municipiului Iași*, Iași, Univ. „Alexandra Ioan Cuza”, 1987.
- Trebici Vl., *Mică enciclopedie de demografie* București, Edit. științifică și enciclopedică, 1975.
- Trebici Vl., *Demografia teritorială a României*, București, Edit. Academiei, 1980.
- Ungureanu Al., *Orașele din Moldova. Studiu de geografie economică*, București, Edit. Academiei, 1980.
- Urucu Veselina, *Populația activă feminină a municipiului București*, în „Buletinul Societății de științe Geografice”, tom VII (LXXVII), București, 1984.